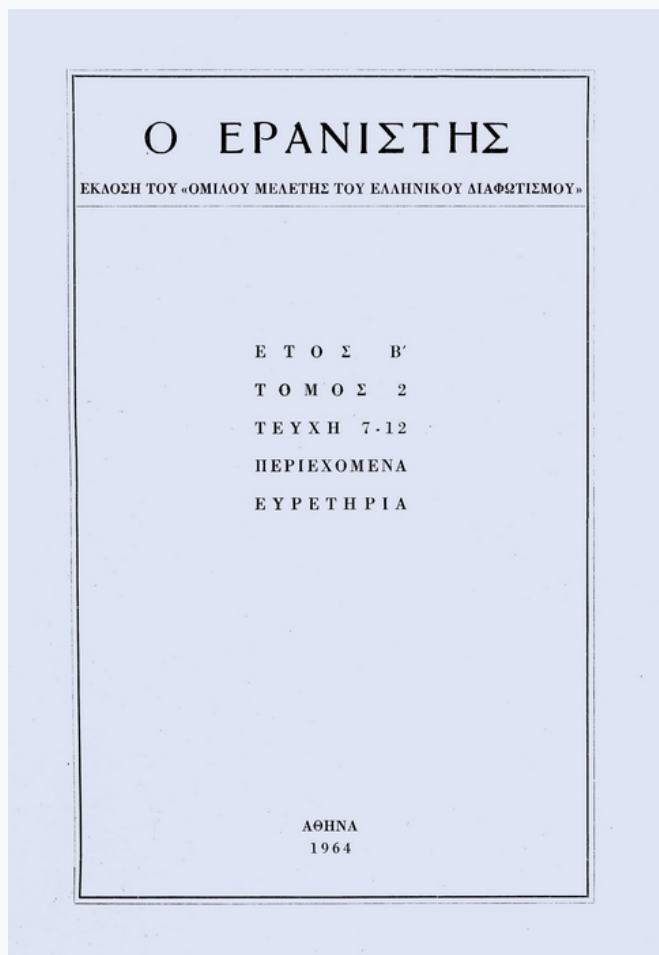

The Gleaner

Vol 2 (1964)

Ένα βιβλιογραφικό σχόλιο στον Σπ. Ζαμπέλιο

Σπ. Ι. Ασδραχάς

doi: [10.12681/er.9624](https://doi.org/10.12681/er.9624)

Copyright © 2016, Σπ. Ι. Ασδραχάς

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Ασδραχάς Σ. Ι. (2016). Ένα βιβλιογραφικό σχόλιο στον Σπ. Ζαμπέλιο. *The Gleaner*, 2, 64–67.
<https://doi.org/10.12681/er.9624>

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ ΣΤΟΝ ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟ

Ἀνάμεσα στὰ λιγοστά ποιήματα τοῦ Σπ. Ζαμπέλιου (1815-1881) συγκαταλέγεται καὶ μιὰ ἀδέξια μίμηση τοῦ σολωμικοῦ «Λάμπρου», δημοσιευμένη σὲ μορφή ἀποσπάσματος μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ὕστερη νυχτιὰ τοῦ καταδίκου». Οἱ ἐλάχιστες καλὲς στιγμὲς τοῦ ποιήματος δίνουν ἴσως τὸ μέτρο τῆς εὐαισθησίας τοῦ Ζαμπέλιου, δὲν ἐπιτρέπουν ὅμως νὰ δοῦμε σ' αὐτὴ τὴν ποιητικὴ ἀπόπειρα κάτι περισσότερο ἀπὸ μιὰ ἔνδειξη γιὰ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ Σολωμοῦ στὸ ἀμεσώτερο περιβάλλον του· καὶ παράλληλα, καθὼς ἡ «ὕστερη νυχτιὰ τοῦ καταδίκου» στέκεται στοὺς ἀντίποδες τῆς γνωστῆς κριτικῆς τοῦ Ζαμπέλιου γιὰ τὸ Σολωμό, προσφέρεται σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ τεκμήρια ποὺ φανερώνουν τὶς διαφοροποιήσεις τῶν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν στάσεων τοῦ Ζαμπέλιου ἀπέναντι στὸ Σολωμό.

Ἡ πρώτη δημοσίευση τοῦ ποιήματος, στὰ 1845, ἔντεκα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴ δημοσίευση τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Λάμπρου στὴν «Ἰόνιο Ἀνθολογία»,¹ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἔμμεσα ἀπὸ μιὰ μαρτυρία τοῦ Ἰάκ. Πολυλά· οἱ γραμμὲς ποὺ ἀκολουθοῦν ἔχουν τὴν πρόθεση νὰ ὑποδείξουν αὐτὴ τὴ λαθάνουσα πρώτη ἔκδοση τοῦ ποιήματος.

Γιὰ τὴν «Ἦστερη νυχτιὰ τοῦ καταδίκου» πρῶτος ἔκαμε λόγο—ἦ, πιὸ σωστά, ἔναν ὑπαινιγμό—ὁ ἴδιος ὁ Ζαμπέλιος στὰ 1859, ὅταν καταπιανόταν νὰ ἀποδείξει ὅτι ὁ Λάμπρος δὲν ἦταν μόνο τὸ «ἔπακρον τῆς ρωμαντικῆς τόλμης» ἀλλὰ καὶ τῆς «ἀφιλοκαλίας»· ἦταν βέβαια φυσικὸ νὰ θελήσει νὰ σχολιάσει καὶ τὴ δική του πρόσκαιρη περιπλάνηση στὸ χῶρο τοῦ ρομαντικοῦ μυστικισμοῦ, ὥστόσο τὸ σχόλιο ἐξαφανίζεται μέσα σὲ μιὰ θεληματικὴ ἀσάφεια: «Ὅθεν ἐξάγεται, ὅτι ἡ φαντασία

1. Φάκ. 1 (1834), σ. 24-9. Ὁ Σπ. Ζαμπέλιος τὴ χρονιά ἐκείνη βρισκόταν στὴν Κέρκυρα, σπουδαστὴς στὴ Νομικὴ Σχολὴ τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας· τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται σ' ἓναν κατάλογο μὲ τοὺς πρωτοετείς τῆς Νομικῆς τοῦ σχολικοῦ χρόνου 1833-1834 (Σπ. Ι. Ἀσδραχάς, *Ὁ χρόνος τῆς φοί-*

τησης τοῦ Α. Λασκαράτου στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία, «Ὁ Ἑρανιστής», 2/7 (1964), σ. 23). Ὁ Φ. Μιχαλόπουλος, *Σπυρίδων Ζαμπέλιος (1815-1881)*, «Ἀγ-γλοελληνικὴ Ἐπιθεώρηση», 5 (1950), σ. 36, 37-8 εἶχε λόγο νὰ πιστεύει ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦ «Λάμπρου» τὸ μελέτησε συστηματικὰ ὁ Ζαμπέλιος στὰ 1840.

του (: τοῦ Σολωμοῦ), καί τοι φύσει λυρική, ὅμως δὲν ἦτο καὶ ἐπικόητος ἀνεπίδεκτος· ὅτι ὁ ποιητὴς οἴκοθεν ἐγίνωσκε καὶ αὐτοδιδάκτως τὴν λαμπρὰν καὶ δυσμίμητον τέχνην τοῦ δοῦναι τῷ μύθῳ ἱστορικὴν οὐσίαν, σχῆμα ἐπικόν, θηματισμὸν δραματικόν, θελκτικὴν εἰκονικότητα, τέχνην, ἣν, ἐν παρενθέσει, ἢ παρῆδον οἱ μαθηταὶ του, ἢ ἀτελεσφορήτως ἐπειράθησαν νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὰς ἀποπείρας των»¹. "Ὅταν ἕνα χρόνον ἀργότερα ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς σχολίαζε στὴν ἀπάντησή του τὸ παραπάνω χωρίο τοῦ Ζαμπέλιου, ἤξερε πολὺ καλὰ τί ὑπαινισσόταν ὁ δεῦτερος γράφωντας ὅτι οἱ μαθητὲς τοῦ Σολωμοῦ ἀποπειράθηκαν χωρὶς ἐπιτυχία νὰ δοκιμάσουν τίς δυνάμεις τους στὴ «δυσμίμητη ἐπικότητα»: «Ἡ παρένθεσις ἴσως περιέχει μίαν ἐξομολόγησιν, ἣ ὁποία, ἂν ἦταν ξάστερη, πιθανῶς ἤθελε μὲ κάμην νὰ σεβασθῇ τὴν ἐπαινετὴ μετάνοια, τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε εἶχε ὄνειρα φήμης ποιητικῆς» καὶ σήμερον ἤδη εἰς θετικωτέρους ἀγῶνας ἔτρεφε τοὺς πόθους του". Τὸ ὠραιότερο ὄνειρο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐστάθηκε ἡ "Ὑστερινὴ Νυχτιὰ τοῦ Καταδίκου", ποίημα τὸ ὁποῖο εἶδε τὸ φῶς εἰς Κέρκυρα περὶ τὸ ἔτος 1845, καὶ ἐκυκλοφοροῦσε incognito δίνοντας τοῦ κόσμου νὰ καταλάβῃ ὅτι εἶναι νόμιμο ἀδελφί τοῦ Λάμπρου»². Τὸ ποίημα μᾶς ἦταν γνωστὸ ἀπὸ δυὸ μεταγενέστερες ἀναδημοσιεύσεις³, μιὰ τοῦ 1850⁴ καὶ μιὰ τοῦ 1886⁵. Σ' αὐτὴ τοῦ 1850 δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητῆ· οὔτε καὶ τὸ ψευδώνυμο ποὺ χρησιμοποίησε στὴν πρώτη δημοσίευσή τοῦ 1845·

1. Σπ. Ζαμπέλιος, *Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδᾷ; Σκέψεις περὶ ἐλληνικῆς ποιήσεως*, Ἀθήνα 1859, σ. 77 (καὶ στὴν ἀνατύπωση: Πολυλάς—Ζαμπέλιου, *Γύρω στὸ Σολωμό*, ἐκδ. Στοχαστῆ, Ἀθήνα, 1925, σ. 94).

2. Ι. Πολυλάς, *Πόθεν ἡ μυστικοφοβία τοῦ κ. Σπ. Ζαμπέλιου*, Κέρκυρα 1860, σ. 19—20 (καὶ στὴν ἀνατύπωση: Πολυλάς—Ζαμπέλιου, *Γύρω στὸ Σολωμό*, σ. 134—7· γιὰ τὴν παλαιότερη στάση τοῦ Ζαμπέλιου ἀπέναντι στὸ Σολωμό καὶ αὐτ. σ. 26 (ἀνατύπωση, σ. 143)). Μιὰ χαρακτηριστικὴ φράση τοῦ Σολωμοῦ γιὰ τὸν ἐγελιανισμό τοῦ Ζαμπέλιου ἀποθησαύρισε ὁ Φρ. Ἀλβάνας, «Ἡμερολόγιον Φιλοτέχνων» (1897), σ. 117=Γ. Βαλέτας, *Νέα Σολωμικά. Ἀγνωστα κείμενα καὶ*

πληροφορίες, Ἀθήνα 1943 (ἀνατύπωση ἀπὸ τὴ «Νέα Ἑστία», πασχαλινὸ τεῦχος τοῦ 1943), σ. 59.

3. Ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος, ἑ.ἀ., σ. 36, 116 ἀρ. 45, 117 ἀρ. 35 γνωρίζει τὴν πρώτη ἐκδοχή ἀπὸ τὴν πληροφορία τοῦ Πολυλά.

4. Γ. Πανταζής, *Συλλογὴ ἐρωτικῶν, καὶ συμμίκτων ποιημάτων*, Ζάκυνθος 1850, σ. 203-17.

5. Στὸ περιοδικὸ «Ποιητικὸς Ἀνθών» (Ζακύνθου), 1 (1886), σ. 135-40, 151-4. Καὶ ὁ «Ποιητικὸς Ἀνθών» καὶ ὁ Πανταζής ἀναγράφουν ὁρθὰ τὸν τίτλο τοῦ ποιήματος: «ἡ ὕστερη νυχτιὰ...» καὶ ὅχι «ἡ ὕστερινὴ νυχτιὰ...» ὅπως νόμιζε ὁ Φ. Μιχαλόπουλος, ἑ.ἀ., σ. 117 ἀρ. 35, βασιζόμενος στὸν Πολυλά, ὅτι εἶναι τὸ σωστό.

στή δημοσίευση, αντίθετα, τοῦ 1886 τὸ ποίημα προσγράφεται στὸ Ζαμπέλιο.

Ἡ λαμβάνουσα ὡς τὰ τώρα πρώτη δημοσίευση τοῦ ποιήματος τοῦ Ζαμπέλιου ἔγινε στὸ περιοδικὸ ποὺ ἐξέδωσε στήν Κέρκυρα ὁ Ἀριστείδης Κιαππίνης στὰ ἔτη 1845—1846 μὲ τὸν τίτλο *Giornale di Legislazione, Giurisprudenza, Letteratura, Scienze e Varieta' di Utili Conoscienze*¹. εἶναι καταχωρισμένο στὸν πρῶτο τόμο τοῦ περιοδικοῦ (1845), στίς σελίδες 413—21 σὲ μορφὴ ἀποσπάσματος, ἀποτελεῖται ἀπὸ 35 ὀκτάστιχες στροφές (29—34, 39—47, 49—54, 58—59, 62—73) σὲ λαμβδικοὺς ἐντεκασύλλαδους καὶ τιτλοφορεῖται: ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΑΣΜΑ. | Η ΥΣΤΕΡΗ ΝΥΧΤΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΔΙΚΟΥ]. Ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸν τίτλο ἀκολουθεῖ μέσα σὲ παρένθεση ἡ σημείωση: *Η Σκηνὴ τοῦ Α' Ασματος ὑποτίθεται εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Αγίου Ιωάννου τοῦ Αποκεφαλιστοῦ εἰς Ζάκυνθον*². Τόσο ἡ τεχνικὴ ὅσο καὶ ἡ γλώσσα, τὸ σκηνικὸ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ποιήματος, δρῖσκονται σὲ ἄμεση ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ «Λάμπρο». ὥστόσο, οἱ ἐκφραστικὲς ἀνεπάρκειες, οἱ ἀτυχεῖς συμβολοποιήσεις, οἱ συγχύσεις ἀνάμεσα στὰ ὅρια τοῦ ὑπερφυσικοῦ καὶ στὰ ὅρια τοῦ φριχτοῦ, οἱ γλωσσικὲς ἀδεξιότητες καταστρέφουν τὸ ποίημα ὡς σύνολο καὶ μόλις ἀφήνουν νὰ ἀνασάνουν λίγοι στίχοι ἢ μιά, τὸ πολὺ, ἐπιτυχημένη σύλληψη. Ἡ παρουσία τοῦ ἄλλωστε σὲ μορφὴ ἀποσπάσματος ἴσως νὰ μὴ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στήν πρόθεση τοῦ Ζαμπέλιου νὰ κάμει μιὰ ἄχαρη μέμηση τοῦ σολωμικοῦ ἀποσπάσματος· ἡ ἀποσπασματικὴ παρουσίαση ἦταν καὶ μιὰ εὐκολὴ λύση γιὰ νὰ καλυφτοῦν, μὲ τὴν ὑποβολὴ τῶν κενῶν, ἀδυναμίες

1. E. Legrand, *Bibliographie Ionnienne*, τ. 1, Paris 1910, σ. 366 ἀρ. 1472.

2. Οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα στίς δύο πρῶτες ἐκδόσεις εἶναι ἀσήμαντες· παρὰ τὴν μερικὴν προτάσσοντας τὶς γραφές τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1845: στρ. 29 στ. 4 ὑαλί-γυαλί, στρ. 30 στ. 1 δροσισμένην-δροσισμένη, στρ. 39 στ. 1 κεκρυμμένο-εἶναι κρυμμένο, στ. 2 θαυματουργὸ-θαυματουργό, στρ. 41 στ. 1 κρυφά-ἀνάμεσα (τυπογραφικὴ παραδρομή), στ. 8 ἀσπασμόν-ἀσπασμό, στρ. 42 στ. 6 θά-θέ, στρ. 43 στ. 1 ἀπελπισμένο-ἀπελπισμένος, στ. 8 Μόλο-Μόλον, στρ. 49 στ. 5 ὕσον-ὅσο, στ. 6

χτυπήματα-κτυπήματα, στρ. 50 στ. 3 τ' ἄσπρο-τὸ ἄσπρο, στρ. 51 στ. 2 μὴν ἰδη-μὴ ἰδῆ, στρ. 53 στ. 4 μνήσκει-μνέσκει, στρ. 54 στ. 1 ἔττι-ἔτσι, στ. 3 βόγγει-βογγεῖ, στρ. 59 στ. 5 ὁποῦ-ποῦ, στ. 7 ἀγίους-ἄγιους, στρ. 63 στ. 7 ψευτά-ψευδῆ, στρ. 66 στ. 2 νηστείας-νηστεϊάς, στρ. 69 στ. 7 ἀχοῦν... ἀχοῦνε-ἤχοῦν... ἤχοῦνε, στρ. 70 στ. 1 "Ἄγιο"-Ἄγιον, στρ. 71 στ. 3 ἀντρεωμένος-ἀνδρειωμένος, στρ. 72 στ. 2 ἄμμο-ἄμμον, στ. 3 Ποιδς-Ποῖος, στρ. 73 στ. 8 ἰδιαν-ἰδία. Οἱ μεταβολές ἀνήκουν προφανῶς στὸν ἐκδότη καὶ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς εἶναι φανερά τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα.

στη σύνθεση, οἱ ἀδυναμίες δηλαδή πού γιὰ μιὰ στιγμὴ φάνηκε πὼς θέλησε νὰ ὁμολογήσει ὁ ἴδιος ὁ Ζαμπέλιος. Τὸ λιγοστὸ ἄλλωστε ποιητικὸ ἔργο του δὲν ἀφήνει νὰ ἀνιχνευθοῦν ὅσες συνθετικὲς ἱκανότητες ἦταν ἀναγκαῖες γιὰ ἓνα ποίημα πού θὰ ἔπρεπε νὰ δώσει στὸ μῦθο «ἱστορικὴ οὐσία», δραματικότητα καὶ «σχῆμα ἐπικό».

Τὸ ψευδώνυμο Διονύσιος Νεκταρόπουλος πού διάλεξε ὁ Ζαμπέλιος γιὰ νὰ παρουσιάσει τὸ ποίημά του δὲ φαίνεται πὼς εἶναι τυχαῖο: μᾶς θυμίζει ἓναν πρόγονό του, λόγιό τοῦ 17ου αἰ., τὸ Νεκτάριο Ζαμπέλη, στὸν ὁποῖο ἔδινε μιὰ θέση δίπλα στὸν Κατήφορο, στὸ Βούλγαρη, στὸ Μηνιάτη, στὸ Θεοτόκη, γιὰ τὸ λόγο μόνο καὶ μόνο ὅτι ὁ Νεκτάριος χρησιμοποίησε, καθὼς κ' ἐκεῖνοι, τὴν ἐλληνικὴ καὶ ὄχι τὴν ἰταλικὴ γλῶσσα στὰ κηρύγματά του¹. τὸ Διονύσιος μοιάζει ἀπλούστατα σὰ μιὰ ὑπόμνηση τῆς πνευματικῆς συγγένειας πού ὡς τὰ 1857 ἤθελε νὰ αἰσθάνεται ὁ Ζαμπέλιος πρὸς τὸ Σολωμό.

Σπ. Ι. Ἀσδραχᾶς

1. Σπ. Ζαμπέλιος, *Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδᾷ*, σ. 57-8 (καὶ στὴν ἀνατύπωση, σ. 69)· γιὰ τὸ Νεκτάριο Ζαμπέλη (1620-1690) βλ. πρχ. Κ. Σάθας, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Ἀθήνα

1863, σ. 351· Π. Χιώτης, *Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα Ἐπιτομῆς*, τ. 6, Ζάκυνθος 1887, σ. 418 (βιογραφικὸ σημεῖωμα γιὰ τὸ Νεκτάριο γραμμένον ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Σταματέλο).